

YOSHLARNING HUQUQIY ONG VA HUQUQIY MADANIYATINI OSHIRISH

Chuboyeva Ozodaxon*NamDU yuridik fakul'teti katta o'qituvchisi***Jo'raqulova Elnura***NamDU yuridik fakul'teti talabasi*

Annotatsiya: *Maqolada jamiyatda huquqiy ong va madaniyatni shakllantirish va rivojlantirish, mamlakatimizda huquqiy ta'lim va bilimlar targ'ibotini tubdan yaxshilash, yoshlarning huquqiy ongini va madaniyatini shakllantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etishi, rivojlangan mamlakatlarda milliy qonunchilikni mustahkamlash va ijtimoiy adolatni kuchaytirish, aholining huquqiy madaniyatini oshirish tamoyillari asosiy o'ringa qo'yilganligi, Shundan kelib chiqib, hozirgi globallashuv, ilmiy-texnika taraqqiyoti davrida aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish zaruriyati haqida yozilgan.*

Kalit so'zlar: *ong, madaniyat, huquqiy ta'lim, bilim, targ'ibot, yoshlar huquqiy ongi, mamlakat, milliy qonunchilik, demokratik jamiyat, globallashuv, axborot-kommunikatsiya, texnologiya.*

Bugungi jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish “Shaxs — oila — mahalla — ta'lim muassasasi — tashkilot — jamiyat” tizimi bo'yicha tashkil etilgan. Darhaqiqat, huquq asoslarini, Konstitutsiya va qonunlar mazmun-mohiyatini, yangi qonuniy hujjatlar, huquqiy me'yorlarni kishilarning, birinchi navbatda, yoshlarning ongi, qalbiga singdirishda hech bir narsa o'z ahamiyatiga ko'ra huquqiy ta'lim-tarbiyaga tenglasha olmaydi.

Jumladan, biz jamiyatda huquqiy ong va madaniyatni shakllantirish va rivojlantirish, mamlakatimizda huquqiy ta'lim va bilimlar targ'ibotini tubdan yaxshilash, qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlarni ijrochilarga yetkazish, aholini qabul qilinayotgan qonunlarning maqsadi, mazmun-mohiyatidan keng xabardor etib borishga yo'naltirilgan maqsadli chora-tadbirlarni qo'llab-quvvatlaymiz. Zero, faqat erkin, o'z huquq va majburiyatlarini biladigan, qonun va amaldagi tartib-qoidalarni hurmat qiladigan fuqaro o'z huquqlaridan to'laligicha foydalana oladi.

Shu o'rinda yoshlarning huquqiy ongini va madaniyatini shakllantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Nega? Chunki, huquqiy ong va madaniyat demokratik jamiyatning asosi bo'lib, davlatning huquqiy jihatdan mukammalligini, jamiyatning har bir a'zosi tomonidan huquqiy normalarga rioya etishini bildiradi. Yoshlarda huquqiy madaniyat, yuqori ma'naviyatni shakllantirishda avvalo ularni umuminsoniy va milliy qadriyatlarda tarbiyalash joiz.

Inson huquqlari insonparvar demokratik huquqiy ongning o'zagidir. Huquqiy ong darajasi bu odamlarning huquqlardan shunchaki xabardorligi, qonunlarni bilishigina emas, balki, eng avvalo, qonunlarga rioya etish va ularni bajarishga tayyorlik, qonunga

itoatkorlik, huquqni va odil sudlovni hurmat qilishdir. Yoshlarning huquqiy ongi va madaniyatini oshirish bugungi kunning dolzarb masalasidir. Ayni chogʻda yoshlar kelajakda mamlakatimizni rivojlantirishda, demokratik qadriyatlarning qaror topishida, ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, huquqiy sohalarni boshqarib, erkin, farovon va yuksak madaniyatli jamiyatni barpo etishda katta kuchga aylanadilar.

Shu bilan birga, bu borada ta'lim-tarbiyaning tizimli va uzviy olib borilishiga alohida e'tibor qaratish, maktabgacha ta'lim tizimidan boshlab, aholining barcha qatlamlariga huquqiy ong va huquqiy madaniyatni chuqur singdirish, shaxsiy manfaatlar hamda jamiyat manfaatlari o'rtasidagi muvozanatni saqlash g'oyalarini keng targ'ib qilish nazarda tutilmoqda. Bunda, ayniqsa, yosh avlod ongiga huquq va burch, halollik va poklik tushunchalarini hamda odob-axloq normalarini chuqur singdirib borish, Konstitutsiyaning muhim jihatlarini ularga bolaligidan boshlab o'rgatish bo'yicha o'ziga xos tizim yaratiladi.

Haqiqatdan ham, yosh avlod ongida nima yaxshi, nima yomon, nima mumkin-u nima mumkin emasligini, huquq va burch, halollik va poklik tushunchalarini odob-axloq normalari asosida tushuntirib borish hamda Bosh qomusimizdagi eng muhim tamoyillarni sodda tilda bolaligidan o'rgatib borish kelajakda o'z samarasini beradi.

Fuqarolarning huquqiy savodxonligini ta'minlashda ommaviy axborot vositalarining o'рни juda muhim. Shu bois milliy media makonida huquqiy mavzularga alohida e'tiborni yanada kuchaytirish, aholi o'rtasida ko'proq ko'tarilayotgan muammolarni davriy nashrlar sahifalarida, televidenie va radio eshittirishlarida tushuntirib borish zarur.

E'tibor qaratadigan bo'lsak, rivojlangan mamlakatlarda milliy qonunchilikni mustahkamlash va ijtimoiy adolatni kuchaytirish, aholining huquqiy madaniyatini oshirish tamoyillari asosiy o'ringa qo'yilgan. Bunga misol sifatida Amerika Qo'shma Shtatlarida xalqni birlashtiruvchi va harakatga keltiruvchi kuch sifatida "Amerika orzusi" g'oyasi asosiy o'rinda tursa, "Olg'a, Singapur!" shiori Singapur mo'jizasi islohotlari orqali hayotga tatbiq etilgan. Fransiyada barcha narsa inson va uning manfaatlari uchun, erkinlik, tenglik va birodarlik g'oyalari asosida davlat insonlarga cheksiz huquq va erkinliklarni yaratib bergan va ularni mamlakat manfaatlari yo'lida birlashtirgan. Xitoyda esa ma'naviy tarbiya tizimi ona vatanga xizmat qilish va sodiq bo'lish g'oyasi asosida tashkil etilgan. Shuningdek, Buyuk Britaniya, Yaponiya, Eron, Germaniya, Turkiya davlatlarida ilgari surilgan o'ziga xos g'oyaviy yo'nalishlar ularning taraqqiyotida muhim o'ringa ega bo'lib kelmoqda.

Shundan kelib chiqib, hozirgi globallashuv, ilmiy-texnika taraqqiyoti davrida aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirishning innovatsion usullaridan, targ'ibotning ilg'or va ta'sirchan vositalaridan, xorijiy davlatlarning bu boradagi ilg'or tajribalarini o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

"Yuksak huquqiy madaniyat — mamlakat taraqqiyoti kafolati" degan konseptual g'oya asosida aholining barcha qatlamlari huquqiy savodxonlikka erishishlari, yuksak

darajadagi huquqiy ongga ega bo'lishlari hamda huquqiy bilimlarini kundalik hayotda qo'llay olishlari uchun tizimli va keng qamrovli huquqiy targ'ibot tadbirlarini tashkil qilish davlat organlari va tashkilotlarning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

O'zbekiston aholisining 14 yoshdan 30 yoshgacha bo'lgan yoshlar soni 9 685 564 nafarni tashkil etib, ularni barkamol insonlar etib voyaga yetkazish, o'z huquqlari bilan birgalikda erkinlari, majburiyatlarini tushuntirish davlatimizning huquqiy-demokratik jamiyat qurish yo'lida tashlangan katta qadamdir. Ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekiston dunyodagi eng yosh davlatlardan biri bo'lib, o'rtacha yosh 28 ni tashkil etadi. Shuningdek 34 milliondan ortiq aholining 60 foizi (15,6 mln) 28 yoshgacha bo'lgan o'smirlardan iborat. O'zbekistonda 1-6 yoshdagilar 3,63 mln, 7-14 yoshdagilar 5,17 mln, 14-28 yoshdagilar 6,8 mln kishini tashkil etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev Birlashgan millatlar tashkiloti Bosh assambleyasining 72-sessiyasidagi nutqida yoshlarning jamiyatimizdagi o'rni haqida to'xtalib, "...yosh avlodni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, uning huquq va manfaatlarini himoya qilish borasidagi ko'p tomonlama hamkorlikni rivojlantirish lozim. Shu munosabat bilan O'zbekiston globallashtirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanib borayotgan bugungi sharoitda yoshlarga oid siyosatni shakllantirish va amalga oshirishga qaratilgan umumlashtirilgan xalqaro huquqiy hujjat – BMTning Yoshlar huquqlari to'g'risidagi xalqaro konvensiyasini ishlab chiqishni taklif etadi. Bizning nazarimizda, mazkur hujjatni imzolaydigan davlatlar ushbu sohani o'z ijtimoiy siyosatining asosiy va muhim hayotiy ustuvor yo'nalishlaridan biri darajasiga ko'tarish bo'yicha qat'iy majburiyatlarni o'z zimmasiga olishi kerak. Shu munosabat bilan odamlar, birinchi navbatda yoshlarning ongu tafakkurini ma'rifat asosida shakllantirish va tarbiyalash eng muhim vazifadir", -degan edi.

Darhaqiqat, bugungi dunyo yoshlari son jihatidan butun insoniyat tarixidagi eng yirik avloddir, chunki ular 2 milliard kishini tashkil etmoqda. Sayyoramizning ertangi kuni, farovonligi farzandlarimiz qanday inson bo'lib kamolga yetishi bilan bog'liq.

Tarixga nazar tashlaydigan bo'lsak, mamlakatimizda yoshlarning huquqiy madaniyatini oshirish mustaqilligimizning ilk yillaridanoq boshlangan bo'lib, 1992-yil 22-avgustda "O'zbekiston Respublikasi o'quv yurtlarida har yili 1-sentyabr kuni "Mustaqillik kuni"ni o'tkazish to'g'risida" Prezident Farmoni e'lon qilingan edi.

Prezident Farmoni asosida O'zbekistondagi barcha o'quv yurtlarida 1-sentyabrda "Mustaqillik kuni" keng nishonlandi. Ta'lim muassasalarida shu kuni tantanali mitingdan so'ng birinchi darslar "Mustaqillik darslari" sifatida o'tkazildi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi 1994-yil 13-iyunda yoshlarning huquqiy ta'limini takomillashtirishning Kompleks dasturini qabul qildi. Unda Respublikada huquqiy ta'limni takomillashtirish, yoshlarning huquqiy madaniyati darajasini oshirish hamda O'zbekiston Respublikasida huquqiy demokratik davlat qurish uchun shart-sharoitlar yaratish masalalari ko'zda tutildi.

O'zbekiston Respublikasidagi yoshlar siyosatiga asoslangan sa'y-harakatlar tizimi davlat va shaxs, davlat va fuqarolik jamiyati, davlat va oila ustuvorligi hamda himoyasi, davlat va milliy xavfsizlik, davlat va mafkura, davlat va ta'lim-tarbiya, davlat va aholi salomatligi, davlat va xotin-qizlar, davlat va yoshlar kabi o'zaro aloqador ijtimoiy-siyosiy voqyealarning izchil, hamnafas va bir-birini to'ldiruvchi siyosiy kategoriyalardan iboratdir. Shu bilan birga, davlat o'z siyosatini amalga oshirar ekan, tabiiy ravishda, yoshlar qatlamini uning tayanchi va istiqbolini belgilab beruvchi asos sifatida qabul qiladi. Zero, yoshlar davlatning eng muhim ijtimoiy-insoniy qadriyatlaridan hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev 2017 yil 7 fevral kungi farmoni bilan 2017—2021 yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini tasdiqladi. Uning ikkinchi bandi qonun ustuvorligini ta'minlash va sud-huquq tizimini yanada isloh qilishga yo'naltirilgan sud hokimiyatining chinakam mustaqilligini hamda fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini mustahkamlash, ma'muriy, jinoyat, fuqarolik va xo'jalik qonunchiligini, jinoyatchilikka qarshi kurashish va huquqbuzarliklarning oldini olish tizimi samarasini oshirish, sud jarayonida tortishuv tamoyilini to'laqonli joriy etish, yuridik yordam va huquqiy xizmatlar sifatini tubdan yaxshilashga qaratilgan. Albatta bu qo'yilgan vazifalar zahirida yoshlarning huquqiy madaniyatini oshirish ham alohida ahamiyat kasb etadi.

Zero, huquqiy ta'limning maqsadi har bir kishiga amaliy faoliyatda zarur bo'ladigan huquqiy bilimlarni belgilangan davlat standartlari asosida olish imkoniyatini berishdan iborat. Tarbiyaviy va o'quv ishlari shaxsning huquqiy ong darajasini inson, jamiyat, davlat manfaatlariga javob beradigan eng umumiy yuridik qonunlar va normalarni anglab yetishga qadar oshirishga yo'naltirilishi lozim. Huquqiy tarbiyaning o'tmishdan qolgan faqat bir tomonlama axborot berish – ma'rifatchilikka yo'naltirilganligini bartaraf etib, uni qonuniyligini mustahkamlash, fuqarolarning huquqlari va erkinliklarini muhofaza qilish vazifalari bilan uzviyroq bog'lash zarur. Shuni alohida nazarda tutish kerakki, yoshlarning huquqiy ongini shakllantirishda ularni huquq, qonuniylik ruhida tarbiyalash, huquqiy ma'rifat, qonunga hamda huquqqa nisbatan ijobiy munosabatini shakllantiribgina qolmay, balki shaxsning ijtimoiy-huquqiy faolligida, uning huquqiy madaniyatida o'z ifodasini topadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Болбеков Б. Ёшлар – юртимиз таянчи. <https://vakillik.uz/2017/10/27/yoshlar-yurtimiz-tayanchi>.
2. Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёев БМТ Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида нутқ сўзлади. <http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-prezidenti-shavkat-mirziyeev-bmt-bosh-assambleyasi-20-09-20>

3. Ўзбекистон Республикасининг Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида.
<http://lex.uz/docs/3026246>.
4. Маматқобилов Т. Жамият тараққиётида ёшлар омили.
<http://fikir.uz/blog/1920/17921.html>
6. Фуқаролик жамияти асослари.
[Www.uz.undp.org/content/dam/uzbekistan/docs/...on.../un_uzb Civil Society.pdf](http://www.uz.undp.org/content/dam/uzbekistan/docs/...on.../un_uzb_Civil_Society.pdf)
7. Чубоева Озодахон. Янги Ўзбекистон – III ренесансида хотин-қизлар ижтимоий ҳимояси. a collection scientific works of the International scientific conference (15 May, 2022) - Copenhagen:2022. ISSUE 13 – 226 p. 94-99 бетлар.
8. Чубоева Озодахон. “O‘ZBEKISTONDA MILLATLARARO TOTUVLIKNI TA‘MINLASHNING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY ASOSLARI” PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS / 2022 – PART 10
9. Ozodaxon Chuboyeva Quvonchbekovna . The importance of “Kazilik adabi” in Abu Bakr Kasani’s work “ Badoi-us-sanoe”. International Scientific Journal ISJ Theoretical& Applied Science Philodelphia, USA issue 01, volume 81 published January 30, 2020
10. Чубоева Озодахон. НИГИЛИЗМ-ҲУҚУҚИЙ ОНГ, ДЕМОКРАТИК ДАВЛАТНИНГ ТАРАҚҚИЁТ ЙЎЛИДАГИ ХАВФЛИ ОМИЛИ. TURKEY International scientific-online conference: "THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH". Part 5, Issue 1 MAY 31 st
11. Chuboyeva Ozodaxon. Chuboyeva Gulnora. OILA QONUNCHILIGIDA TENGLIK TAMOYILII. JODKOR O‘QITUVCHI JURNALI. 5 NOYABR / 2022 YIL / 23 – SON